

**พหุวัฒนธรรมชาติพันธุ์ : แนวคิด ความเชื่อ ภาษา และกระบวนการจัดการทางสังคม
เพื่อเสริมสร้างความสุขของกลุ่มจังหวัดสนุก**
**Multicultural Ethnic : Concepts, Beliefs, Languages and Social Management for
Enhancement the happiness of SANOOK Provinces' Cluster**

พระครูสิริเจติยานุกิจ

Phrakru Sirijetianukit

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครพนม

dc.npm@mcu.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ เพื่อวิเคราะห์และการแสวงหาคำตอบพหุวัฒนธรรมชาติพันธุ์ : แนวคิด ความเชื่อ ภาษา และกระบวนการจัดการทางสังคม เพื่อเสริมสร้างความสุขของกลุ่มจังหวัดสนุก

ผลวิจัยพบว่า 1 ด้านความเชื่อ ด้านจิตใจหรือจิตวิญญาณแล้ว ความเชื่อ พิธีกรรมและระเพณีตอบสนองในการทำหน้าที่สร้างความเชื่อมั่นแก่ผู้เชื่อและผู้ปฏิบัติตาม ความเชื่อและการทำพิธีกรรม การประกอบประเพณีมาจากแรงผลักดันใจจิตใจ แรงบันดาลใจ และความศรัทธา ทำให้จิตใจมีความเชื่อมั่น มีจิตใจเบิกบาน ทำให้จิตใจเบิกบานหมายความว่าเมื่อทุกคนภายในหมู่บ้านหรือเขตแดนที่ใกล้เคียงกับศาลเจ้าปู่ เมื่อได้ทำพิธีบวงสรวงท่านแล้วจะทำให้จิตใจมองใสเบิกบานไม่เศร้าหมอง อารมณ์ร้ายจะกลายเป็นอารมณ์ดีในที่สุด ทำให้จิตใจเข้มแข็ง ความเชื่อสร้างข้อห้ามและข้ออนุญาตที่บุคคลในการดำเนินชีวิตเพื่อเป้าหมายส่วนบุคคลและเป้าหมายร่วมของกลุ่ม กฎ กติกาที่เป็นความเชื่อฝังแน่นในจิตวิญญาณเป็นตัวกำหนดทิศทางการดำเนินชีวิตทั้งบุคคลและสังคมการละเมิดหรือการก่ออาชญากรรมของชาวไทยย่อมไม่ค่อยปรากฏ กล่าวคือมีน้อยมาก เพราะความเชื่อและพิธีกรรมยังทำหน้าที่ยึดเหนี่ยวคนในสังคมได้อย่างกลมกลืน สร้างดุลยภาพของสังคมดำเนินไปอย่างสันติ 2 ด้านการจัดการทางสังคม การจัดการทางสังคมภายใต้ทุนทางสังคมดังกล่าวเป็นการจัดการผ่านองค์กร เช่น การจัดงานนมัสการพระธาตุพนม การฟ่องบวงสรวงรายพระธาตุพนม เป็นต้น 3. ด้านนโยบาย งานศึกษาเบื้องต้นพบว่าการสร้างความสุขของคนในชุมชนมีลักษณะพิเศษ บริบทของบ้านนี้เคยเป็นหมู่บ้านสีแดงหรือคอมมิวนิสต์ในสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัถน์มาก่อน เพราะนั้นการสร้างความปลอดภัยคือการมีนโยบายจากบนสู่ล่าง ขณะเดียวกันก็จากล่างขึ้นไปยังข้างต้น ความเชื่อวัฒนธรรมและแนวคิดบางประการ จึงเหมือนและแตกต่างจากชนเผ่าอื่น ชนเผ่าข้ามกมองว่าตนเองถูกทำให้ด้อยจากชนเผ่าอื่นโดยเฉพาะชนเผ่าลาว ซึ่งเป็นชนเผ่าส่วนใหญ่ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ อย่างไรก็ตาม งานวิจัยชิ้นนี้อยู่ระหว่างการสรุปสมบูรณ์ ข้อมูลเบื้องต้นชี้ให้เห็นว่านโยบายมีส่วนสำคัญต่อการสร้างความสุข

คำสำคัญ: พหุวัฒนธรรม, ความสุข, กลุ่มชาติพันธุ์

Abstract

The objective of this research was to analyze ethnic multiculturalism: concepts, beliefs, languages, and social management processes, in order to enhance their happiness.

The results of the research were as follows: 1. Beliefs, rituals, and rituals were conducted by heart, inspiration and faith to raise their moral confidence. This conducting and moral confident them mind bright and happiness. 2. Social management under such social capital was organized through community in a worship something such as Phra That Phanom. 3. Policy, the

preliminary study found that the happiness of the people in the community had special characteristics. The context of this house used to be a red village or communism during Sarit regime, it building a core importance a policy from top to bottom. At the same time from ascending to their side, certain beliefs, cultures and ideas. Therefore, the same and different from other tribes The Kha tribe often sees themselves as being deprived of other peoples, especially the Lao people. Which is the majority of the Northeast tribes, however, this research is in the process of concluding. The preliminary information suggests that policies are an important part of happiness.

keywords: Multicultural ethnic, well-being, ethic group

บทนำ

กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือหรือกลุ่มสนุกประกอบด้วยจังหวัดมุกดาหาร สกลนครและนครพนม เป็นกลุ่มจังหวัด มีแหล่งท่องเที่ยวและเทศกาล งานประเพณีหลากหลาย มีทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่โดดเด่น ในระดับประเทศและนานาชาติมีสถานที่ท่องเที่ยวเชิงธรรมะ และวัฒนธรรมเทศกาลประเพณีที่สำคัญ วัดแก้ววัดพระธาตุเชิงชุมวรวิหาร (จังหวัดสกลนคร) วันพระธาตุพนมวรมหาวิหาร (จังหวัดนครพนม) หอแก้วเฉลิมพระเกียรติ (จังหวัดมุกดาหาร) อุทยานแห่งชาติภูผาเทิบ (จังหวัดมุกดาหาร) งานประเพณีออกพรรษาแก่ปราสาทผึ้งและแข่งเรือยาวชิงถ้วยพระราชทาน (จังหวัดสกลนคร) งานประเพณีไหลเรือไฟออกพรรษา (จังหวัดนครพนม) งานนมัสการองค์พระธาตุพนม (จังหวัดนครพนม) งานแข่งเรือออกพรรษาไทย-ลาว (จังหวัดมุกดาหาร) (แผนยุทธศาสตร์การพัฒนา กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 2 แผน 4 ปี พ.ศ. 2558-2561).

ความหลากหลายในวัฒนธรรมของกลุ่มจังหวัดสนุก เนื่องจากกลุ่มชนชาติพันธุ์หลายชนเผ่าในครั้งอดีตมารวมกัน วัฒนธรรมสืบทอดถึงปัจจุบันมีทั้งแตกต่างและกลมกลืนตามบริบทของสังคม กล่าวคือ จังหวัดมุกดาหารมีชาติพันธุ์ชนเผ่า 8 ชนเผ่า คือ ชาวภูไทย, ชาวข่าหรือบรู, ไทยกระโซ่, ไทยกะเลิง, ไทยแสก, ไทยข่าย้อ, ไทยชาวกุลา และไทยลาว (ชาติพันธุ์ชนเผ่าไทยในอีสาน. “ความหลากหลายชาติพันธุ์ชนเผ่าไทยในอีสาน”

สำนักงานแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติและกรมพัฒนาชุมชนได้กำหนดตัวชี้วัดความสุขของมนุษย์ไว้ 6 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) มิติด้านจิตใจ อารมณ์ 2) มิติทางสังคม ชุมชน 3) มิติครอบครัว 4) มิติทางเศรษฐกิจ 5) มิติธรรมาภิบาลและ 6) มิติทรัพยากร และมีตัวชี้วัดไว้หลายระดับ ตัวชี้วัดเหล่านี้มีความเชื่อมโยงซึ่งกันและกัน อย่างไรก็ตาม การสร้างความสุขเป็นกระบวนการสร้างอันยาวนาน ในสังคมที่วัฒนธรรมแตกต่างกันย่อมมีพื้นฐานองค์ประกอบของความสุขแตกต่างกัน ตามเงื่อนไขของวัฒนธรรมเฉพาะที่สังคมนั้นๆสร้างขึ้น วัฒนธรรมจึงเป็นตัวหล่อหลอมให้สังคมหนึ่งๆ มีลักษณะเฉพาะในการจัดความสัมพันธ์ระหว่างกันและความสัมพันธ์ต่อสังคมอื่น วัฒนธรรมนี้เป็นตัวสร้างเอกลักษณ์และตัวตนของความเป็นชาติพันธุ์หนึ่งๆ ในกลุ่มจังหวัดสนุก ซึ่งประกอบด้วย จังหวัดมุกดาหาร จังหวัดนครพนมและจังหวัดสกลนคร นอกจากคนลาว (อีสาน) แล้วยังมีชาติพันธุ์ที่หลากหลาย เช่น ผู้ไท ย้อ ข่า เป็นต้น แต่ละชาติพันธุ์จะมีวัฒนธรรมการดำเนินชีวิต ภาษา การแต่งกาย ความสัมพันธ์ทางสังคม ความเชื่อที่ทั้งคล้ายและแตกต่างกัน วัฒนธรรมที่เป็นนามธรรมนี้เป็นฐานการจัดการดำเนินชีวิตที่เห็นประจักษ์รูปธรรม ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การทำมาหากิน เป็นต้น แผนงานวิจัยนี้จึงสนใจประเด็น “พหุวัฒนธรรมชาติพันธุ์ : แนวคิด ความเชื่อ ภาษา และกระบวนการจัดการทางสังคมเพื่อเสริมสร้างความสุขของกลุ่มจังหวัดสนุก” แผนงานวิจัยประกอบด้วยแผนงานย่อย 5 แผน ประกอบด้วย

- 1 การศึกษาแนวคิด ความเชื่อและหลักการปฏิบัติเพื่อความสุขของกลุ่มชาติพันธุ์ในกลุ่มจังหวัดสนุก
- 2 กระบวนการสื่อสารทางภาษาและวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมพลังทางสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์ในกลุ่มจังหวัดสนุก

3 การอนุรักษ์ภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในกลุ่มจังหวัดสนุก

4 กระบวนการจัดการทางสังคมและวัฒนธรรมเพื่อความสุขของชาติพันธุ์ในกลุ่ม จังหวัดสนุกและ

5 นโยบายและกลไกการเสริมสร้างชุมชนเป็นสุขของกลุ่มชาติพันธุ์ในกลุ่มจังหวัดสนุก

แผนรวมของการศึกษาคือเพื่อวิเคราะห์และการแสวงหาคำตอบหวัพัฒนาธรรมชาติพันธุ์ : แนวคิด ความเชื่อ ภาษา และกระบวนการจัดการทางสังคมเพื่อเสริมสร้างความสุขของกลุ่มจังหวัดสนุกนั่นเอง ซึ่งเป็นโจทย์การวิจัยของแผนงานนี้

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อวิเคราะห์และแสวงหาคำตอบหวัพัฒนาธรรมชาติพันธุ์ : แนวคิด ความเชื่อ ภาษา และกระบวนการจัดการทางสังคมเพื่อเสริมสร้างความสุขของกลุ่มจังหวัดสนุก

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยเป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพเป็นหลักและเชิงปริมาณเสริม โครงการย่อยในเชิงปริมาณคือ โครงการอนุรักษ์ภาษาของโซ่งและโครงการการสื่อสารเพราะภาษาเป็นงานเชิงปริมาณได้ ส่วนอีกสามโครงการ คือ ความเชื่อ ภูมยศาสตร์และการจัดการทางสังคมเป็นงานเชิงคุณภาพ เพราะเป็นความเชื่อ วัฒนธรรม วิถีชีวิต อย่างไรก็ดี งานทั้ง 5 โครงการเป็นงานเก็บข้อมูลภาคสนาม

พื้นที่ศึกษา

พื้นที่ศึกษาคือจังหวัดสนุก เป็นการเลือกจำเพาะเจาะจง (Purposive sampling) ศึกษาพื้นที่ในสามจังหวัด บางโครงการศึกษาในจังหวัด บางโครงการศึกษาทั้งสามจังหวัด ดังนี้

1 โครงการย่อยเรื่อง “การศึกษาแนวคิด ความเชื่อและหลักการปฏิบัติเพื่อความสุขของกลุ่มชาติพันธุ์ในกลุ่มจังหวัดสนุก” ศึกษาชนเผ่าฮ้อบ้านดงเย็นในจังหวัดมุกดาหาร เผ่าฮ้อบ้านโพน จังหวัดนครพนม และเผ่าฮ้อ อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร

2 โครงการย่อยเรื่อง “กระบวนการสื่อสารทางภาษาและวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมพลังทางสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์ในกลุ่มจังหวัดสนุก” ศึกษาเผ่าผู้ไท อำเภอเรณูนคร เผ่าผู้ไท อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม

3 โครงการย่อยเรื่อง “การอนุรักษ์ภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์โซ่งในกลุ่มจังหวัดสนุก” ศึกษา กลุ่มชาติพันธุ์โซ่ง จังหวัดนครพนม

4 โครงการย่อยเรื่อง “กระบวนการจัดการทางสังคมและวัฒนธรรมเพื่อความสุขของชาติพันธุ์ลาวในกลุ่มจังหวัดสนุก” พื้นที่ศึกษา ได้แก่ กลุ่มชาติพันธุ์ลาว อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม กลุ่มชาติพันธุ์ลาว ตำบลคำป่าหลาย อำเภอเมือง จังหวัดมุกดาหาร และกลุ่มชาติพันธุ์ลาว ชุมชนพระธาตุเชิงชุม อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร

5 โครงการย่อยเรื่อง “นโยบายและกลไกการเสริมสร้างชุมชนเป็นสุขของกลุ่มชาติพันธุ์ในกลุ่มจังหวัดสนุก” พื้นที่ศึกษารอบคลุมสามจังหวัด ได้แก่ กลุ่มชาติพันธุ์ข่า (บรู) บ้านโสกแมว ตำบลอุ่มเหมา อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม กลุ่มชาติพันธุ์ข่า บ้านชะโนดน้อย ตำบลชะโนด อำเภอดงหลวง จังหวัดมุกดาหาร และบ้านแร่ ตำบลแร่ อำเภอพังโคน จังหวัดสกลนคร

เหตุผลที่เลือกสถานที่ดังกล่าวที่เป็นลักษณะร่วมของทั้ง 5 โครงการ คือ 1) สถานที่ดังกล่าวมีกลุ่มตัวอย่างที่รวมตัวหรือเป็นหลักหลักของชุมชนนั้น พอที่จะรักษาอัตลักษณ์ชนเผ่าของตนเองไว้ได้อย่างดี 2) สถานที่ดังกล่าวเป็นแหล่งสะท้อนความสุขได้อย่างดี เช่น มีแหล่งที่เป็นศูนย์รวมทาง 3) สถานที่เหล่านั้นสะท้อนองค์ประกอบความสุขทั้ง 6 หรือเกือบครบทั้ง 6 ได้

ผู้ให้ข้อมูลหลัก

ผู้ให้ข้อมูลหลักใน 5 โครงการ

- 1 โครงการย่อยที่ 1 ผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ 1) พระสงฆ์แต่ละ 2 รูป 2) ประชาชนชาวบ้านแต่ละ 2 คน 3) นายกองจัดการบริหารส่วนตำบล 4) ประธานชุมชน 1 คน และ 5) ชาวบ้าน จำนวน 15 คน
- 2 โครงการย่อยที่ 2 ผู้ให้ข้อมูลหลัก 1) นักปราชญ์ชาวบ้านแต่ละ 3 คน 2) องค์กรทางราชการ เทศบาล องค์กรบริหารส่วนตำบลแต่ละ 4 คน 3) ประชาชนทั่วไป จำนวน 478 คน
- 3 โครงการย่อยที่ 3 ผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ 1) วัฒนธรรมจังหวัดมุกดาหาร นครพนมและจังหวัดสกลนคร 2) องค์กรบริหารส่วนตำบลทั้งสามแห่ง 3) อาจารย์ในโรงเรียนพื้นที่ และ 4) ประชาชนทั่วไป จำนวน 161 คน
- 4 โครงการย่อยที่ 4 ผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ คือ 1) เจ้าอาวาสและผู้ช่วยเจ้าอาวาส 2) กรรมการวัด 2 คน 3) นายเทศมนตรี 4) ประชาชนชาวบ้าน 3 คน 5) ชาวบ้าน จำนวน 25 คน
- 5 โครงการย่อยที่ 5 ศึกษาโยบายฯ ผู้ให้ข้อมูลหลักประกอบด้วย 1) เจ้าอาวาส 3 พื้นที่ๆละ 1 รูป 2) นายกองจัดการบริหารส่วนตำบลแต่ละ 1 คน 3) สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลแต่ละ 2 คน 4) พัฒนาชุมชนอำเภอแต่ละ 1 คน 5) ผู้ใหญ่บ้าน แต่ละ 1 คน และ 5) ชาวบ้านแต่ละ 15 คน

เครื่องมือการวิจัย

เครื่องมือหลักในการการศึกษาโครงการทั้ง 5 โครงการเน้นเครื่องมือเชิงคุณภาพ ได้แก่ สัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างและไม่มีโครงสร้าง การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างใช้สัมภาษณ์เจ้าอาวาสและนายกเทศบาล การสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้างใช้สัมภาษณ์ปราชญ์ชาวบ้านและชาวบ้านเพราะกลุ่มคนเหล่านี้ค่อนข้างมีค่อนข้างมากและเข้าหาได้ง่ายมากกว่าคนกลุ่มแรก

การวิเคราะห์ข้อมูล

หลังจากเก็บข้อมูลภาคสนามและแบบสอบถามเพื่อการวิจัยได้ข้อมูลครบถ้วนสมบูรณ์ โดยไม่มีประเด็นใหม่เพิ่มผู้วิจัยนำข้อมูลมาเรียบเรียงวิเคราะห์ตามกรอบของการศึกษาให้ตอบวัตถุประสงค์การวิจัยที่ตั้งไว้นั้น

ผลการศึกษา

ผลการศึกษาของทั้ง 5 โครงการมีประเด็นหลักร่วมกันในการศึกษาคือ การศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ ครอบคลุมกลุ่มชาติพันธุ์ 5 กลุ่มในกลุ่มจังหวัดสกลและเพื่อศึกษาความสุขของกลุ่มชาติพันธุ์จากประเด็นความเชื่อ การจัดการทางสังคม ภาษา วัฒนธรรมและนโยบายจากภาครัฐก่อให้เกิดระดับความสุ่มาน้อย โดยยึดองค์ประกอบของความสุขตามตัวชี้วัดของสำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเป็นกรอบในการศึกษา ผลสรุปพบว่า

1 ด้านสุขภาวะ ได้แก่ สุขภาพร่างกาย สังคมและจิตใจ ด้านร่างกายไม่ปรากฏชัด ด้านจิตใจและสังคมปรากฏชัดเจนมาก ด้านสุขภาวะโครงการย่อยที่ 1 ศึกษาเรื่อง “การศึกษาแนวคิด ความเชื่อและหลักการปฏิบัติเพื่อความสุขของกลุ่มชาติพันธุ์ในกลุ่มจังหวัดสกล” ปรากฏปัจจัยด้านสุขภาวะก่อให้เกิดความสุขชัดเจน ด้านจิตใจหรือจิตวิญญาณแล้ว ความเชื่อ พิธีกรรมและระเพณีตอบสนองในการทำหน้าที่สร้างความเชื่อมั่นแก่ผู้เชื่อและปฏิบัติ ตาม ความเชื่อและการทำพิธีกรรม การประกบประเพณีมาจากแรงผลักดันใจจิตใจ แรงบันดาลใจ และความศรัทธา ทำให้จิตใจมีความเชื่อมั่น มีจิตใจเบิกบาน ทำให้จิตใจเบิกบาน หมายความว่าเมื่อทุกคนภายในหมู่บ้านหรือเขตแดนที่ใกล้เคียงกับศาลเจ้าปู่ เมื่อได้ทำพิธีบวงสรวงท่านแล้วจะทำให้จิตใจผ่องใส เบิกบานไม่เศร้าหมอง อารมณ์ร้ายจะกลายเป็นอารมณ์ดีที่สุดในที่สุด ทำให้จิตใจเข้มแข็ง สิ่งใดก็ตามถ้าหากว่าเรายึดมั่นและจะเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์นำเราพบความสุขที่ได้จะมีจิตใจเข้มแข็ง ไม่อ่อนแอ ทั้งจะทำให้บรรลุผลสำเร็จในกิจการที่ตนทำ การเสียหาย เมื่อได้รับความทุกข์เรามากจะไปเสียหายโดยให้ผู้ใหญ่ที่บนถือนกันทั่วบ้านทั่วเมืองไปกล่าวอธิษฐาน เสียหายหาโชคชะตาราศีต่อหน้าศาลเจ้าปู่ เช่น จะมานิมิตทางการฝัน หรือการเอาไปแสดงหาโชค และเมื่อลูกบ้านจะไปไหนมักจะไปบอกกล่าวเจ้าปู่

เสียก่อน เพื่อขอพรจากท่าน โดยการอธิษฐานแล้วสำนึกในใจ สงบนิ่งสำรวมกาย ซึ่งใช้เวลาพอประมาณ ก็เป็นการรับพรจากท่านแล้ว ต่อไปจึงทำอะไร หรือว่าจะไปไหนมาไหนได้สบายใจ ผลพลอยได้อันหนึ่งคือเกิดความสุขสนานเด็กทั้งหญิงชายตลอดจนหนุ่มสาวและผู้ใหญ่สนุกสนานรื่นเริง ในขณะที่บวงสรวงเจ้าปู่ คือมีการพ้อนรำ กินหัวเผาะสุราเฮฮา โดยเฉพาะผู้แก่วัยชรามักจะดื่มสุรากัน แล้วสนุกสนานกันเอง

2 เศรษฐกิจชุมชนเข้มแข็งเป็นธรรม งานวิจัยย่อยเรื่อง “นโยบายและกลไกการเสริมสร้างชุมชนเป็นสุขของกลุ่มชาติพันธุ์ในกลุ่มจังหวัดสนุก” ปรากฏชัดมากที่สุดคือ บ้านโสกแมว เป็นชนเผ่าชาวดักเลือกให้เป็นตัวแทนการนำเศรษฐกิจพอเพียงขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรม ในปี 2560 ชาวบ้านโสกแมวมียรายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือนราว ๕ หมื่นบาท มีหนี้สินเฉลี่ยครัวเรือนละ ๑ แสนบาท บ้านโสกแมวเป็นหมู่บ้านชาติพันธุ์ ดำรงอัตลักษณ์ความเชื่อวัฒนธรรม ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนค่อนข้างดี ขณะที่ความยุติคติทางด้านเศรษฐกิจค่อนข้างมีปัญหาหมู่บ้านจึงถูกเลือกในการพัฒนาอย่างบูรณาการในด้านต่างๆ ซึ่งเริ่มจากหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง หมู่บ้านศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง หมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์ หมู่บ้านผลิตสินค้าโอท็อป หมู่บ้านการเกษตรปลูกพืชปราศจากสารพิษ การจับกลุ่มเพื่อการผลิต เช่น

- 1 กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต
- 2 กลุ่มทอผ้ามัดหมี่
- 3 กลุ่มแปรรูปอาหาร
- 4 กลุ่มย้อมผ้าไหมมงคล
- 5 กลุ่มจักสาน เป็นต้น

องค์ประกอบที่ 3 ครอบครัวอบอุ่น หมายถึง ครอบครัวที่สมาชิกมีความรัก ความผูกพันต่อกัน มุ่งมั่นที่จะการดำเนินชีวิตร่วมกันอย่างมีจุดหมาย สามารถปฏิบัติบทบาทหน้าที่ได้อย่างเหมาะสม มีการอบรมเลี้ยงดูสมาชิกวัยเยาว์ให้เติบโตอย่างมีคุณภาพในวิถีชีวิตของความเป็นไทย เลี้ยงดูผู้สูงอายุให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุขและรักษาสัมพันธ์ภาพที่ดีต่อกันเพื่อให้สามารถดำรงความเป็นครอบครัวได้อย่างมีคุณภาพที่ยั่งยืน เป็นเรื่องภายในของชุมชน (ซึ่งเป็นพหุพจน์) สอดคล้องกับทุนปัญญา มิติทางสังคม องค์ประกอบนี้โครงการย่อยสองโครงการคือ “กระบวนการสื่อสารทางภาษาและวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมพลังทางสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์ในกลุ่มจังหวัดสนุก” และ “การอนุรักษ์ภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในกลุ่มจังหวัดสนุก” ปรากฏชัดเพราะมีหน่วยทางสังคมคือ พ่อสื่อแม่สื่อมีบทบาทในการสร้างชีวิตคู่และมีบทบาทตลอดชีวิตการแต่งงานของคู่หนึ่งไปตลอดชีวิต พ่อสื่อแม่สื่อถือว่ามีความสำคัญต่อชีวิตครอบครัวของคู่หนึ่งๆมากกว่าบิดามารดา เมื่อมีปัญหาครอบครัว พ่อสื่อแม่สื่อจะมีบทบาทในการเข้ามาไกล่เกลี่ย หรือครอบครัวมีปัญหาในการดำเนินชีวิตด้านต่างๆปรึกษาและพึ่งพาพ่อสื่อแม่สื่อของตนเอง การที่มีพ่อสื่อแม่สื่อเข้ามามีบทบาทในชีวิตครอบครัวของคู่หนึ่งเป็นการลดอัตราการหย่าร้างได้อย่างมาก การที่คู่หนึ่งที่พ่อสื่อแม่สื่อชักจูงแนะนำจนเกิดครอบครัว พ่อสื่อแม่สื่อต้องเข้ามาดูแลความเป็นอยู่อย่างสม่ำเสมอโดยเฉพาะเมื่อชีวิตคู่มีปัญหา การทำหน้าที่ได้ดีของพ่อสื่อแม่สื่อเป็นการสร้างความเชื่อมั่นของคนในชุมชนว่าตนเองมีความสามารถและได้รับความเคารพจากคนในชุมชนด้วย

องค์ประกอบที่ 4 ชุมชนมีการบริหารจัดการชุมชนดี หมายถึง ชุมชน แสดงความสามารถบริหารจัดการชุมชน จัดกระบวนการพัฒนาชุมชน มีกิจกรรมการแก้ไขปัญหาชุมชนได้ด้วยตนเองอย่างมีเหตุมีผลและมีการบริหารจัดการที่ดี ผู้นำ ประชาชนและองค์กรในชุมชนสามารถร่วมมือ ช่วยเหลือเกื้อกูลกันและอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข รวมทั้งภาคีการพัฒนาที่มีบทบาทเกื้อหนุนการทำงานภายในชุมชน มีการสื่อสาร และกระบวนการเรียนรู้ในชุมชนอย่างต่อเนื่อง สามารถอนุรักษ์คุณค่าของประเพณีวัฒนธรรมและภูมิปัญญาที่เป็นเอกลักษณ์ของแต่ละชุมชนท้องถิ่น รวมถึงเอกลักษณ์ความเป็นไทย

การบริหารจัดการที่ดีต้องมีความเป็นธรรม โปร่งใสและเป็นภาวะวิสัย ไม่มีอคติ สอดคล้องกับทุนทางปัญญา มิติทางโครงสร้าง หมายถึง ระบบการจัดการเป็นองค์ความรู้ที่จัดวางไว้นอกตัวมนุษย์ได้ และสามารถเก็บกักรักษา ถ่ายทอดกันได้ ซึ่งองค์ความรู้เช่นนี้จะยังคงดำรงอยู่ในโครงสร้างของสังคมนั้นๆ แม้บุคคลจะจากไปก็ตาม

การบริหารจัดการชุมชนสืบเนื่องจากพระธาตุพนมมีความชัดเจนอย่างมากเพราะกิจกรรมเชื่อมโยงกับพระธาตุพนมชัดเจน ทั้งนี้เพราะกิจกรรมชุมชนเกิดขึ้นตลอดปี เช่น วันบวงสรวง การฟ้อนถวายทุกวันพระ งานนมัสการพระธาตุพนม เป็นต้น เป็นกิจกรรมของชุมชนและสมาชิกของชุมชนมีความกระตือรือร้นที่อยากร่วมเพราะปรารถนาจะเป็นลูกพระธาตุ กิจกรรมมีการบริหารจัดการที่ชัดเจนคือนายกองคการบริหารส่วนตำบลและเทศบาลมีความใกล้ชิดกับชุมชน การแจ้งข่าวและการรวมตัวกันภายในโตงค้การดังกล่าวมีความเข้มแข็งและต่อเนื่อง เพราะอง5 ดังกล่าวมีแผนการพัฒนาและแผนปฏิบัติการที่ชัดเจน มีงบประมาณในการบริหาร

องค์ประกอบที่ 5 การมีสภาพแวดล้อมดีมีระบบนิเวศที่สมดุล หมายถึง บรรยากาศหรือสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมต่อการใช้ชีวิตของคนในหมู่บ้าน สร้างความสะดวกสบาย รมรื่น ปลอดภัยทั้งชีวิตและทรัพย์สิน ครอบครัวมีที่อยู่อาศัยที่มั่นคง การมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับเพื่อนบ้านและการมีบริการสาธารณสุขไปโรคที่พอเพียง มีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์มีคุณภาพ สมดุลในระบบนิเวศเพื่อใช้ยกระดับคุณภาพชีวิตที่ดี

การบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนธาตุพนมปรากฏชัดเจนซึ่งสืบเนื่องจากพระธาตุพนมเช่นเดิม กล่าวคือพระธาตุพนมเป็นแหล่งท่องเที่ยว ความสะอาดจึงเป็นสิ่งสำคัญต่อการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ความสะอาดปรากฏ 1) ในวัด ซึ่งมีการบริหารจัดการโดยวัด 2) ชุมชน บริหารจัดการโดยเทศบาล ส่วนชุมชนดูแลสถานที่อาศัยของตน เพราะบ้านส่วนหนึ่งของชาวธาตุพนมไว้ต้อนรับแขกมาเที่ยวงานโดยคิดค่าบริการ ความสะอาดจึงมีความสำคัญ

องค์ประกอบที่ 6 เป็นชุมชนประชาธิปไตยมีธรรมาภิบาล หมายถึง ชุมชนเป็นสังคมประชาธิปไตยที่มีธรรมาภิบาล ประชาชน มีสิทธิเสรีภาพได้รับการยอมรับและเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นคนที่เท่าเทียมกันตามระบอบประชาธิปไตย ประพฤติ ปฏิบัติตามสิทธิและหน้าที่ของตนเองและเคารพในสิทธิและหน้าที่ของผู้อื่น มีระเบียบวินัย มีระบบการบริหารจัดการที่ยึดหลักธรรมาภิบาล เพื่อให้เกิดความโปร่งใส คุ่มค่า และกระจายผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและสังคมอย่างเป็นธรรมนำไปสู่สังคมสมานฉันท์มีสันติสุขอย่างยั่งยืน ความมีธรรมาภิบาลของชาวธาตุพนมไม่แตกต่างจากชนเผ่าอื่น เนื่องจากเป็นชุมชนเมืองการบริหารจัดการจึงผ่านกลไกภาครัฐ เช่น เทศบาล วัดพระอารามหลวง การมีส่วนร่วมผ่านกลไกดังกล่าว ไม่มีความแตกต่างจากชุมชนอื่นที่มีลักษณะเดียวกันคือความเป็นเมืองนัก

อภิปรายผล

สรุปอภิปรายทั้ง 5 โครงการเกี่ยวกับความสุขในองค์ประกอบทั้ง 6 ซึ่งเป็นดัชนีตัวชี้วัด ปรากฏชัดเจนใน 4 ด้าน ดังนี้

ด้านความเชื่อ

ด้านจิตใจหรือจิตวิญญาณแล้ว ความเชื่อ พิธีกรรมและระเพณีตอบสนองในการทำหน้าที่สร้างความเชื่อมั่นแก่ผู้เชื่อและผู้ปฏิบัติตาม ความเชื่อและการทำพิธีกรรม การประกอบประเพณีมาจากแรงผลักดันจิตใจจิตใจ แรงบันดาลใจ และความศรัทธา ทำให้จิตใจมีความเชื่อมั่น มีจิตใจเบิกบาน ทำให้จิตใจเบิกบาน หมายความว่าเมื่อทุกคนภายในหมู่บ้านหรือเขตแดนที่ใกล้เคียงกับศาลเจ้าปู่ เมื่อได้ทำพิธีบวงสรวงท่านแล้วจะทำให้จิตใจโปร่งใสเบิกบานไม่เศร้าหมอง อารมณ์ร้ายจะกลายเป็นอารมณ์ดีในที่สุด ทำให้จิตใจเข้มแข็ง สิ่งใดก็ตามถ้าหากว่าเรายึดมั่นและจะเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์นำเราพบความสุข ผลที่ได้จะมีจิตใจเข้มแข็ง ไม่อ่อนแอ ทั้งจะทำให้บรรลุผลสำเร็จในกิจการที่ตนทำ

ความเชื่อและพิธีกรรมของชาวไทยย้อย สร้างคำอธิบายโลกและตนเอง ทั้งสร้างโลกทัศน์ส่วนบุคคลและสร้างอัตลักษณ์ของกลุ่มและความเป็นชาติพันธุ์ พิธีกรรม ประเพณีและความเชื่อเป็นการสร้างอัตลักษณ์ของความเป็นกลุ่ม การสร้างตัวตนเพื่อปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันระหว่างคนในกลุ่มและต่างกลุ่ม ผลการวิจัยเป็นไปในทิศทาง

เดียวกันกับงานวิจัย อธิราชย์ นันขันตี (2558) วิจัยเรื่อง “การนับถือผีของชาวไทยย้อย: ความสัมพันธ์ด้านความเชื่อและนิเวศวิทยาวัฒนธรรม” ผลของการศึกษาพบว่า การนับถือผีของชาวไทยย้อยทำอุเทน เป็นมรดกทางวัฒนธรรมเชิงสหวิทยาการที่คอยชี้แนะ อธิบาย ให้ความรู้ ช่วยเหลือ ค้ำครอง ป้องกัน ชาวไทยย้อยจากภาวะการณ์ต่างๆ เมื่อประสบปัญหาและขาดที่พึ่ง ขณะเดียวกันการนับถือผีของชาวไทยย้อยยังสัมพันธ์กับเครือข่ายทางสังคมความเชื่อของชุมชนลุ่มแม่น้ำโขง ซึ่งมีรากฐานวัฒนธรรมในฐานะผีประจำพื้นที่จากตา นานอรังครธาตุ แต่เมื่อเวลาผ่านไป เรื่องเล่าประสบการณ์ อาจส่งผลให้เกิดความเชื่อแตกต่างกันมีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยของแต่ละพื้นที่ โดยปัจจุบันชาวไทยย้อยได้สถาปนาผีประจำชาติพันธุ์ อันจะส่งผลถึงความเป็นเอกภาพให้ชุมชนดา รงอยู่ต่อไป โดยมีพิธีกรรมทรงเมืองเป็นกลไกกระชับความสัมพันธ์ของความเป็นพวกเดียวกันอันจะก่อให้เกิดความรักสามัคคีกัน และธำรงวัฒนธรรมของกลุ่มชน

ความเชื่อสร้างข้อห้ามและข้ออนุญาตที่บุคคลในการดำเนินชีวิตเพื่อเป้าหมายส่วนบุคคลและเป้าหมายร่วมของกลุ่ม กฎ กติกาที่เป็นความเชื่อฝังแน่นในจิตวิญญาณเป็นตัวกำหนดทิศทางการดำเนินชีวิตทั้งบุคคลและสังคม การละเมิดหรือการก่ออาชญากรรมของชาวไทยย้อยไม่ค่อยปรากฏ กล่าวคือมีน้อยมาก เพราะความเชื่อและพิธีกรรมยังทำหน้าที่ยึดเหนี่ยวคนในสังคมได้อย่างกลมกลืน เสริมสร้างดุลยภาพของสังคมดำเนินไปอย่างสันติ

การจัดการสิ่งแวดล้อม

การจัดการสิ่งแวดล้อมมีสองมิติ 1 มิติทางวัฒนธรรม ปรากฏในงานศึกษาไทยย้อยเกี่ยวกับเชื่อในโครงการย่อยแรก การจัดการสิ่งแวดล้อมสัมพันธ์กับความเชื่อของคนในพื้นที่ คือ สถานที่ตั้งศาลปู่ตา ตั้งอยู่ป่าชุมชนซึ่งมีต้นไม้อุดมสมบูรณ์ ความเชื่อผีปู่ตาสัมพันธ์กับการอนุรักษ์ป่าชุมชนอันเป็นทรัพยากรท้องถิ่น นอกอนุรักษ์ผ่านความเชื่อและกฎเกณฑ์ เช่น ถ้าส่งเสียงดังในป่า ถ้าตัดหรือทำลายต้นไม้ ห้ามทิ้งของเสีย ป่าจึงเป็นของส่วนรวม เป็นต้น

การจัดการสิ่งแวดล้อมในมิติสมัยใหม่คือ การจัดการชุมชนและนโยบายภาครัฐต่อการพัฒนาชุมชน ปรากฏในงานศึกษาเชิงนโยบายโครงการโครงการย่อยที่ห้าที่ภาครัฐสนับสนุนชุมชนในการสร้างรายได้และการจัดการสิ่งแวดล้อมโดยการสร้างรายได้ภายใต้ทุนทางวัฒนธรรมและเศรษฐกิจพอเพียง เช่น การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์ การสร้างมูลค่าจากอัตลักษณ์ผ้า เป็นต้นเป็นการลงทุนน้อยและไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมแต่ก่อให้เกิดมูลค่าทางเศรษฐกิจ ผลของการศึกษาสอดคล้องกับงานวิจัยของ รัชพรธม ฆารพันธ์และสิทธิศักดิ์ จำปาแดง (2551) งานวิจัยเรื่อง “การปรับปรนและเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของชาวไทยย้อยจังหวัดมหาสารคาม” ผลวิจัยชาวไทยย้อยมีความสัมพันธ์กับชาวกรุงเทพฯ ในฐานะผู้ถูกปกครองจนพัฒนาการเป็นการย้ายถิ่นเรื่อยมาจนถึงที่อยู่ปัจจุบัน ชาวไทยย้อยในปัจจุบันเริ่มรับอิทธิพลจากภายนอกมีความปรับทุกด้าน ด้านครอบครัวเริ่มมีครอบครัวเดี่ยวมากขึ้น ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนน้อยลง การแต่งกาย บทสวด ซึ่งมีลักษณะจำเพาะเริ่มคลี่คลายหายไปอย่างเนื่องไม่แตกต่างจากชนเผ่าอื่นๆ ความเชื่อ พิธีกรรมผีบ้านผีเมืองหรือผีปู่ตามีส่วนในการกำกับทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนโดยความเชื่อนั้นผ่านกติกาที่ชุมชนยึดถือร่วมกัน

ด้านการจัดการทางสังคม

การจัดการทางสังคมภายใต้ทุนทางสังคมดังกล่าวเป็นการจัดการผ่านองค์กร เช่น การจัดงานนมัสการพระธาตุพนม การฟ่องบวงสรวงรายพระธาตุพนม เป็นต้น ซึ่งเป็นงานสำคัญที่งานต้องเป็นระบบเพราะเกี่ยวข้องกับหลายฝ่ายโดยเฉพาะชุมชนในพื้นที่ที่เป็นเจ้าภาพหลัก การจัดการทางสังคมผ่านองค์กรที่เป็นทางการคือ คณะกรรมการวัด หน่วยงานราชการในพื้นที่ธาตุพนมและหน่วยงานระดับจังหวัด การจัดงานผ่านการปรึกษาหารือ การวางแผนของคณะกรรมการที่ได้รับแต่งตั้งอย่างเป็นทางการ แนวทางการดำเนินงานออกไปสู่เทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบล ในพื้นที่เป็นผู้รับมอบได้นำไปสู่การพูดคุยในชุมชนและการจัดทีมงานเข้าร่วมกิจกรรม เช่น การฟ้อน เป็นต้น การประชาสัมพันธ์ของหน่วยงานที่เป็นองค์กรอยู่ภาคประชาชนและเครือข่าย ภาคประชาชนเข้าร่วมกิจกรรมด้วยความเชื่อ ความศรัทธาในองค์พระธาตุพนม องค์กรเครือข่าย เช่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

มหาวิทยาลัยนครพนม เป็นต้นเข้าร่วมกิจกรรม เช่น การเชิญพระอุปัชฌาย์ การฟ้อนที่แต่ละเครือข่ายจะรังสรรค์ขึ้นมา กิจกรรมการทำงานจึงมีความเป็นระบบการประสานงานของวัดและเทศบาลและในนามคณะกรรมการความสัมพันธของชุมชน องค์กร เครือข่ายผ่านความเป็นพันธในฐานะข้าโองาสพระธาตุนพนมหรือเครือข่ายผู้มีจิตศรัทธาในพระธาตุนพนมโดยเฉพาะชาติพันธ์ลาวทั้งลาวธาตุนพนมและลาวฝั่งซ้าย กิจกรรมเหล่านี้ก่อให้เกิดความสุขซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของชาติพันธ์ลาวธาตุนพนม

ด้านนโยบาย

งานศึกษาเชิงนโยบายของโครงการที่ห้า “นโยบายและกลไกการเสริมสร้างชุมชนเป็นสุขของกลุ่มชาติพันธ์ในกลุ่มจังหวัดสนุก” จะเห็นว่าการพัฒนาชุมชนเล็กๆหน่วยหนึ่งแยกไม่ออกจากแผนพัฒนาของรัฐระดับมหภาค นโยบายภาครัฐต่อการพัฒนาชุมชนโดยเฉพาะชนเผ่ามีพัฒนาการตามลำดับเวลา สำคัญคือแผนพัฒนาเศรษฐกิจและรัฐธรรมนุญแห่งราชอาณาจักรไทยเป็นแม่แบบของนโยบายระดับล่างลงมา แผนพัฒนาเศรษฐกิจที่ให้ความสำคัญแก่ฐานล่างคือชุมชนเป็นฐานพัฒนาเริ่มต้นที่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 เรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 ให้ความสำคัญกับการพัฒนาคน ชุมชนเป็นศูนย์กลางการพัฒนาและกล่าวทบทวนแผนที่ผ่านมามีจุดอ่อนจุดแข็งอย่างไร การพัฒนาคนโดยใช้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นฐานของการพัฒนานั้น สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ปี พศ. 2540 ที่กล่าวกันว่าให้ความสำคัญกับสิทธิของคนและชุมชนในการจัดการตนเอง และเป็นรูปธรรมในแผนแม่บทการพัฒนากลุ่มชาติพันธ์ในประเทศไทย ปีพ.ศ. 2558-2560 ของกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ที่ให้ความสำคัญเรื่องสิทธิของกลุ่มชาติพันธ์ ความเป็นอยู่และการดำรงอัตลักษณ์ชาติพันธ์ แผนดังกล่าวนำมาสู่การพัฒนาในแผนระดับจังหวัดและหน่วยงานรับผิดชอบ เช่น วัฒนธรรมจังหวัด พัฒนาชุมชนอำเภอ ซึ่งเป็นเป้าหมายหลักคือการสร้างรายได้ แปรลงคุณค่าทางวัฒนธรรมเป็นมูลค่าทางเศรษฐกิจ เช่น การท่องเที่ยว เป็นต้น จนสู่การดำเนินกิจกรรมโครงการต่างๆ

การสัมฤทธิ์ผลไม่เพียงการดำเนินนโยบายเป็นรูปธรรมและเป็นระบบเท่านั้น ปัจจัยสำคัญประการหนึ่งคือเงื่อนไขของชุมชนรองรับและสอดคล้องกับแผนนั้น กล่าวคือชุมชนเป็นชุมชนที่มีรากฐานทางวัฒนธรรม ประเพณีที่มีอัตลักษณ์เฉพาะตน ชุมชนมีความรัก สามัคคีและเปิดรับนโยบายภายนอก ชุมชนบ้านโสกแมว ตำบลอุ่มเหม้า อำเภอธาตุนพนม จังหวัดนครพนมมีองค์ประกอบดังกล่าวทำให้นโยบายเหล่านั้นบรรลุผลตามดัชนีตัวชี้วัดของคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติให้สร้างไว้

ข้อเสนอแนะ

ควรศึกษาพฤติกรรม การจัดการปัญหาและอุปสรรคในการจัดการปัญหาภายใต้บริบทของชนในชุมชนอันเป็นกระหนาบจากนโยบายภาครัฐ

ควรศึกษาองค์ประกอบความสุข ในแต่ละองค์ประกอบเพียงองค์ประกอบเดียว ศึกษาในแง่อุปสรรคและปัญหาการขับเคลื่อนนโยบายไปสู่ความสุขนั้นส่วน

เอกสารอ้างอิง

หนังสือ

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). (2541). **พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความ**. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ: มหา จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

..... **สภาวะองค์รวมแนวพุทธ**. (2548). พิมพ์ครั้งที่ 10; กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

รายงานการวิจัย

- พิชเนศ อิศรมงคลรักษ์. (2556). อัตลักษณ์เชิงเลขคณิตศิลป์ 8 กลุ่มชาติพันธุ์ในแถบกลุ่มแม่น้ำโขง กรณีศึกษาจังหวัดมุกดาหาร. **รายงานผลวิจัย**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- รัชพรธณ ฆารพันธ์และสิทธิศักดิ์ จำปาแดง. (2551). การปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของชาวไทย้อจังหวัดมหาสารคาม. **รายงานผลวิจัย**. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- อิธิราชย์ นันขันต. (2558). การนับถือผีของชาวไทย้อ: ความสัมพันธ์ด้านความเชื่อและนิเวศวิทยาวัฒนธรรม. **วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต**. ชลบุรี: มหาวิทยาลัยบูรพา

บทความ

- สนองวิชญ์ ภูวันทมาตย์. (2561). การพัฒนาความสุขครัวเรือนด้วยอัตลักษณ์วิถีพอเพียง ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทย-ลาว ในราชอาณาจักรไทย และสาธารณรัฐ ประชาธิปไตยประชาชนลาว. **วารสารคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ** (น. 114-143). ศรีสะเกษ: มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ
- สม จะเปา. (2560). การเปลี่ยนแปลงคุณภาพชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์คะฉิ่น บ้านใหม่สามัคคี ตำบลเมืองนะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่. **วารสารพุทธศาสตร์ศึกษา**. (น. 69-77). เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่.